

Dünya COP29-a bir əlində od, digərində su ilə gəlir

Rüstəm Kamal

Sirr deyil ki, dünyanın bu gün ekoloji fəlakət içində çabalamasının əsas günahkarı insandır. Xüsusilə sənayenin XIX əsrdən başlayaraq XX əsrdə geniş vüsət alması ətraf mühitin milyon illərlə formalaşmış tarazlığının pozulmasına səbəb olmuş, təbiətdən daha çox qoparmaq üçün təbii sərvətlər insafsızcasına talanmağa başlamışdır.

Sənaye müəssisələri qurularkən onun fəaliyyətinin ətraf mühitə ziyan vurmasına diqqət yetirilməmiş, zəhərli qazlar təmizlənmədən atmosfərə buraxılmış, su mənbələri çirkləndirilmiş, torpağa divan tutulmuşdur. Bütün bunlar təbiətlə yanaşı, insan sağlamlığına da mənfi təsir göstərmiş, sağalmaz xəstəliklərin yaranmasına və yayılmasına səbəb olmuşdur. Təsadüfi deyil ki, son zamanlar bir çox xəstəliyin meydana sulamasının əsas səbəbinin ətraf mühitin çirklənməsi ilə bağlı olduğuna şübhə qalmamışdır.

Digər tərəfdən iqlim tarazlığının pozulması bir tərəfdə quraqlığa, digər tərəfdə isə aramsız leysan yağışlarının yağması ilə müşahidə olunur. Bu da iqtisadiyyata, xüsusilə kənd təsərrüfatına böyük ziyan vurmaqla insanların yaşayışını çətinləşdirir, ərzaq və içməli su problemi yaradır.

Alimlər dünyada ekoloji tarazlığın pozulması və onun yarada biləcəyi fəsadlar barədə ötən əsrin yarısından həyəcan təbili çalmağa başlamışlar. Amma nə edəsən ki, uzun illər elm adamlarının dediklərini daha çox gəlir götürmək hərisliyində olan pul və söz sahibləri qulaqardına vururlar. Əks halda ekoloji fəlakət bugünkü həddə gəlib çatmazdı. Bununla belə havaya ən çox zəhərli "parnik" qazları buraxan ABŞ və Çin ətraf mühitə vurulan ziyanı azaltmaq üçün Paris Konvensiyasına qoşulurlar. Yəni ətraf mühitə ən çox ziyan vuran bu ölkələr iqtisadi gəlirlərini artırmaq üçün ziyanlı fəaliyyətlərini davam etdirirlər. O üzəndən bir çox ekoloji məsələdə dünya tam şəkildə həmrəylik göstərə bilmir.

Dünyada ümumi bir fikir formalaşmış - daha belə yaşamaq mümkün deyil, dünyanı xilas etməyin vaxtı çatdığını dərk etmək və tədbirlər görmək lazımdır. Elə bu səbəbdən gündən-günə şiddətlənən ekoloji fəlakətin qarşısını almaq üçün 1992-ci ildə Birləşmiş Millətlər Təşkilatı İqlim dəyişmələri haqqında Çərçivə Konvensiyasını qəbul etmiş və dövlətlər bununla bağlı daha fəal tədbirlər həyata keçirmək üçün bir araya gələrək öhdəliklər götürmüşlər.

Növbəti - 29-cu sessiyasının Azərbaycanda keçirilməsində COP uzun bir yol gəlmişdir. İnkişaf etmiş ölkələrin öhdəlikləri ilk dəfə 1995-ci ildə Berlində keçirilən Tərəflər Konfransının (TK-1) birinci sessiyasında nəzərdən keçirilmişdir. Tərəflər inkişaf etmiş ölkələrin 2000-ci il üçün tullantı səviyyələrinin 1990-cı il göstəricisinə endirilməsinə yönəlmiş öhdəliklərə nail olmaq qərarına gəlmişlər. Bunu nəzərə alaraq nazirlər və digər yüksək vəzifəli şəxslər Berlin mandatını qəbul etmiş və inkişaf etmiş ölkələrin öhdəliklərini gücləndirmək məqsədilə yeni danışıqlar mərhələsinə başlamışlar. Razılaşmanın işlənməsi üçün Berlin mandatı üzrə xüsusi qrup təsis olunmuşdur. Xüsusi qrup 8 sessiya keçirərək Tərəflər Konfransının 3-cü sessiyasına yekun danışıqlar üçün mətn təqdim etmişdir.

1997-ci ilin dekabrında Yaponiyanın Kioto şəhərində keçirilən müşavirədə təqribən 10 min nümayəndə, müşahidəçi və jurnalist iştirak etmişdir. Müşavirədə inkişaf etmiş sənaye ölkələrinin 2008-2012-ci illər üçün "parnik" qazlarının ümumi tullantısını 1990-cı il səviyyəsi ilə müqayisədə ən azı 5 faiz ixtisar edəcəkləri ilə bağlı Protokol qəbul edilməsi haqqında qərar qəbul olunmuşdur. Bu hüquqi öhdəlik təxminən 150 il əvvəl başlamış tullantıların artırılması istiqamətində tarixi dönüş olacağına ümid verirdi.

Kioto Protokolu 16 mart 1998-ci ildə imzalanmaq üçün açılmışdır. O, payına ümumi karbon dioksidi tullantılarının minimum 55 faizi düşən inkişaf etmiş sənaye dövlət qrupuna daxil olan ölkələr tərəfindən təsdiq edildikdən 90 gün sonra qüvvəyə minmişdir.

Azərbaycana gəldikdə, belə bir tədbirin ölkəmizdə keçirilməsinə dünya dövlətlərinin yekdilliklə razılıq verməsi təsadüfi deyil. Məlum olduğu kimi, ölkəmiz dünyada neft-qaz ölkəsi kimi tanınır. Yəni ətraf mühitə mənfi təsir göstərən bir sənaye sahəsinə sahibik. Lakin ölkəmizdə ətraf mühitin qorunması istiqamətində aparılan siyasət beynəlxalq miqyasda qəbul və təqdir edilir. Xüsusilə "yaşıl enerji"yə keçid istiqamətində Azərbaycanın gördüyü işlər nümunə göstərilir. Ermənistan tərəfindən işğal edilib dağıdılan ərazilərdə "yaşıl enerji" infrastrukturunun yaradılması beynəlxalq səviyyədə razılıqla qarşılıdır. Həmin ərazilərdə su-elektrik stansiyaları ilə yanaşı, iri həcmli külək və günəş-elektrik stansiyaları da tikiləcək. Azərbaycan isə bununla kifayətlənmək istəmir. Bakı və Abşeron regionunda da "yaşıl enerji" stansiyalarının tikilməsi ilə bağlı elmi-tədqiqat və layihələndirmə işləri aparılır. Dünyanın nəhəng şirkətləri

Ölkəmizdə külək və günəş-elektrik stansiyalarının tikintisinə cəlb edilir. Hədəf gələcəkdə Avropanın "yaşıl enerji" ilə təmin edilməsində önəmli rol oynamaqdr.